

10. Прокурорський нагляд в Україні [Текст] : Підруч. / За ред. І. С. Марочкіна, П. М. Каркача. – Х.: Одиссей, 2005. – 240 с.

11. Прокурорський нагляд в Україні [Текст] : підручник / І. І. Когутич, В. Т. Нора, А. А. Павлишин, В. В. Луцик ; за ред. В. Т. Нора. – К.: Ін Юре, 2011. – 592 с.

12. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Генерального прокурора України № 4 гн від 19.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&t=rec&id=94102. – Заголовок з екрана.

13. Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять дізнання та досудове слідство: наказ Генерального прокурора України № 4 гн від 19.09.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>. – Заголовок з екрану.

14. Про прокуратуру: Проект Закону України, підготовлений Адміністрацією Президента України, направлений 2 серпня 2013 року до Венеціанської комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zib.com.ua/ua/print/37035>

proekt_zakonu_pro_prokuraturu_tekst.html. – Заголовок з екрана.

15. Рябцев, В. П. Функции прокуратуры: формы и методы их реализации [Текст] / В. П. Рябцев // Советское государство и право. – 1980. – № 2.

16. Сенько, А. С. Теоретические аспекты координирующей функции прокуратуры [Текст] / А. С. Сенько // Право и демократия. – 2009. – Вып. 20. – С. 249-263.

17. Соловьев, А. Б. Прокурор в досудебных стадиях уголовного процесса России [Текст] / А. Б. Соловьев, М. Е. Токарева, Н. В. Буланова. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 176 с.

18. Суходубов, Д. В. Координаційна діяльність прокуратури у сфері протидії злочинності: монографія [Текст] / Д. В. Суходубов. – Х.: Право, 2013. – 248 с.

19. Тушев, А. А. Прокурор в уголовном процессе Российской Федерации [Текст] / А. А. Тушев ; науч. ред. докт. юрид. наук, проф. И. Ф. Демидов. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – 325 с.

УДК 347.962.6

ПОНЯТТЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ: ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД СУМІЖНИХ КАТЕГОРІЙ

Овчаренко О. М.,

асистент кафедри організації судових
і правоохоронних органів
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

Анотація: У статті аналізуються складні випадки правозастосування, пов'язані з притягнення суддів до юридичної відповідальності. Чинне законодавство про судоустрій містить низку прогалин у цій сфері. У деяких випадках для судді, який порушив вимоги закону, настають негативні наслідки правового характеру, приміром, звільнення з посади, поза дисциплінарними процедурами. У такому разі можна вести мову про конституційно-правову відповідальність судді, адже усі випадки звільнення судді з посади чітко визначені ст. 126 Конституції України. Обов'язковою умовою відповідальності є вчинення суддею під час перебування на посаді протиправного діяння, порушення покладених на нього посадових обов'язків або правил суддівської етики.

Ключові слова: юридична відповідальність судді, кандидат на посаду судді, Вища рада юстиції, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, порушення присяги судді, обрання судді безстроково, підстави звільнення судді.

Анотация: В статье анализируются сложные случаи правоприменения, связанные с привлечением судей к юридической ответственности. Законодательство о судоустройстве Украины содержит ряд пробелов в этой сфере. В некоторых случаях для судьи, нарушившим требования закона, наступают негативные последствия правового характера, например увольнение с должности, вне дисциплинарных процедур. В таком случае можно говорить о конституционно-правовой ответственности судьи, ведь все случаи освобождения судьи от должности четко определены ст. 126 Конституции Украины. Обязательным условием ответственности является совершение судьей во время пребывания на должности противоправного деяния, нарушения возложенных на него должностных обязанностей или правил судейской этики.

Ключевые слова: юридическая ответственность судьи, кандидат на должность судьи, Высший совет юстиции, Высшая квалификационная комиссия судей Украины, нарушение присяги судьи, избрание судьи бессрочно, основания увольнения судьи.

Annotation: The author analyzes complex law enforcement cases related to the procedures of judicial liability. Ukrainian legislation on judiciary a number of gaps and loopholes in this area. In some cases, a judge violating the law gets a dismissal regardless of the disciplinary procedures. In this case, we have an example of the constitutional liability of a judge, because all cases of judicial dismissals from office are clearly defined in the 126th article of the Ukrainian Constitution. The judicial liability is initiated by competent bodies when a judge during his tenure commits a wrongful act, violates his professional duties or rules of judicial ethics.

Key words: legal liability of a judge, candidate for judicial office, the High Council of Justice, the Higher Qualification Commission of Judges of Ukraine, violation of judicial oath, the judge elected in perpetuity, grounds for dismissal of a judge.

У вітчизняній науковій юридичній літературі не бракує досліджень, присвячених відповідальності суддів (Л. Є. Виноградова [1], С. В. Подкопаєв [2, с. 119-121],

Р. О. Куйбіда [3]). Нормативною основою для притягнення судді до відповідальності є Конституція України, Закони України «Про судоустрій і статус суддів» [4] та «Про Вищу раду юстиції» [5]. Органами, які вирішують питання про застосування

дисциплінарних санкцій до суддів (накладення догани та звільнення за порушення присяги) є Вища рада юстиції (далі – ВРЮ) та Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – ВККС України або Комісія).

У теоретичній літературі з проблем юридичної відповідальності визначені основні ознаки цього інституту. Зокрема, для притягнення особи до юридичної відповідальності має бути законодавчо визначена *підстава*, яка включає чітко визначений склад правопорушення, та наявність протиправного діяння особи, яке відповідає визначенням у законі ознакам. У разі доведеності *вини* правопорушника в межах установлених процедур для нього мають настати *негативні наслідки* особистого, майнового, організаційного або іншого характеру [6, с. 189-243].

Законодавство про судоустрій визначає підстави відповідальності судді та санкції, які накладаються на суддів (статті 83, 88 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», статті 32, 37 Закону України «Про Вищу Раду юстиції»). Водночас на практиці трапляються випадки, які не кваліфікуються Законом як підстава для настання відповідальності судді, однак наслідки, які вони за собою тягнуть (аж до припинення його повноважень), фактично за своїми ознаками відповідають характеристичні заходів юридичної відповідальності. Отже, *метою* нашого дослідження є всебічний аналіз ситуацій, які охоплюються доктринальними поняттями юридичної відповідальності, хоча за формальними приписами законодавства серед заходів вказаного правового інституту їх не названо.

Досить цікава практика стосовно морально-етичних вимог до кандидатів на посади суддів склалася у ВККС України. Відповідно до ст. 68 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» одним із складників добору суддів є спеціальна перевірка особистих і моральних якостей кандидатів на відповідну посаду, яка проводиться як у процесі подання ним документів, так і під час кваліфікаційного іспиту. При реалізації своїх повноважень Комісія дуже прискіпливо відноситься до цього питання, відмовляючи в рекомендації на посаду суддів особам, які на її думку, не відповідають високим моральним засадам суддівської етики. Позиція ВККС України полягає у тому, що уся попередня професійна діяльність кандидата на посаду судді повинна бути бездоганною з точки зору забезпечення високої репутації органів судової влади.

Приміром, у липні 2012 року ВККС відмовила в рекомендації на посаду судді Березовського районного суду Одеської області й виключила з резерву кандидата на посаду судді С. Коренева з підстав невідповідності його поведінки нормам Кодексу суддівської етики. Під час спеціальної перевірки з'ясувалося, що С. Коренев був засуджений за вчинення навмисного злочину проти власності. 21 червня 2002 року вироком Апеляційного суду Одеської області від він був звільнений від відбування покарання у зв'язку застосування амністії. Виходячи із формальних вимог пункту 3 ст. 88 Кримінального кодексу України С. Коренев не вважається таким, що має судимість. У постанові ВАС України щодо оскарження экс-кандидатом на посаду судді вказаного рішення ВККС України підкреслено, що особа, раніше засуджена за вчинення умисного злочину, не може зміцнювати віру громадян у чесність, незалежність, неупередженість та справедливість суду і не може бути прикладом законслухняності.

Відмовляючи С. Коренева в задоволенні позову, ВАС визнав правомірною позицію ВККС України. Суд не взяв до уваги доводи позивача про те, що він був звільнений від відбування покарання у зв'язку із застосуванням амністії, оскільки це не є реабілітуючими підставою [7]. Вважаємо, що така позиція Комісії та ВАС України є обґрунтованою, адже особа, яка у минулому притягалася до кримінальної відповідальності, не зможе незалежно та неупереджено здійснювати функції по відправленню правосуддя.

У практиці Вищої ради юстиції було принаймні два випадки звільнення професійних суддів, які при проходженні кваліфікаційного добору приховали факти наявності в них судимостей. В одному із цих випадків суддя подала заяву про звільнення за власним бажанням після того, як стало відомо про її судимість. У Харківській області чоловік, який відбув покарання за грабіж у Російській Федерації, був призначений на посаду судді. На одному із судових засідань його опізнав підсудний, який вказав, що вони разом знаходилися у місцях позбавлення волі. Ці факти підтвердила наступна перевірка. Чоловік зумів призначитися на посаду шляхом втрати паспорту. Добровільно суддя звільнилася не бажав, тому кваліфікаційна комісія Харківського апеляційного округу за зверненням народного депутата внесла клопотання до ВРЮ про звільнення його за порушення присяги. Цей випадок виявив серйозну законодавчу прогалину: законодавство не містить такої підстави для звільнення з посади судді, як порушення процедури призначення або обрання на цю посаду. Проблема не була вирішена і під час судової реформи 2010 р. Однак, після вказаних прецедентів ВРЮ стала вимогливіше ставитися до документів, наданих кандидатами на посади суддів. Окрім того, Указом Президента України від 30 червня 2004 р. № 697/2004 було затверджене Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо призначення на посаду професійного судді вперше, яким передбачена спеціальна перевірка кандидатів на посади суддів правоохоронними органами [8].

ВККС України при кваліфікаційному доборі також досить уважно ставиться до некримінальних правопорушень, вчинених особами, які претендують на посаду судді. У 2012 році гучною була справа кандидата на посаду судді А. Суботи, який оскаржував до ВАС України рішення ВККС про відмову в наданні рекомендацій про призначення на посаду судді Дзержинського районного суду м. Харкова і про виключення кандидата з кадрового резерву. Позивач доводив, що ВККС України встановила його невідповідність морально-етичним вимогам на підставі аналізу минулої адвокатської діяльності в ході представництва інтересів клієнта у цивільній справі, хоча по цьому епізоду КДКА не визнала порушень ані адвокатської етики, ані чинного законодавства. Виключення з резерву ВККС України обґрунтувала «іншими підставами, передбаченими законом», але не уточнила, які саме інші причини має на увазі.

За підсумками розгляду цієї справи 6 вересня 2012 року ВАС України повністю задовольнив позовні вимоги А. Суботи, визнавши, таким чином, відповідні рішення ВККС України про відмову в наданні рекомендацій і виключенні його з кадрового резерву – незаконними. Окрім того, ВАС України частково

задовольнив ще один позов А. Суботи про визнання дій ВККС України по перевірці його морально-етичних якостей і по аналізу його адвокатської діяльності – протиправними. Зокрема, ВАС України визнав недоведеним факт недобросовісного представництва інтересів клієнта А. Суботою в минулому, підтвердивши законність дій Комісії по аналізу його адвокатської діяльності [9].

На своєму засіданні 27 березня 2012 року Комісія одногослосно повторно відмовила А. Суботі в наданні рекомендації для призначення на посаду судді Дзержинського районного суду м. Харкова [10]. На цьому А. Субота не зупинився і подав конституційне звернення до Конституційного Суду України (далі – Конституційний Суд України), в якому підняв питання про правомочність ВККС України давати оцінку особистим та моральним якостям кандидата на посаду судді, оскільки на його думку, дії Комісії щодо перевірки відомостей про нього порушили його право на доступ до державної служби. КС України, розглянувши це звернення, постановив, що ВККС України вправі надавати оцінку відповідності кандидата на посаду судді вимогам, передбаченим ч. 3 ст. 127 Конституції України, ч. 1, 3, ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Зокрема, таке право надане Комісії п. 7 ч. 1 ст. 67 цього Закону, згідно якого вона проводить спеціальну перевірку відомостей та документів, наданих кандидатом на посаду судді з метою оцінки його готовності до суддівської роботи. КС України підкреслив, що ці повноваження Комісії не обмежені строками чи стадіями проходження кандидатом процедури добору і призначення на посаду судді, тобто Комісія повноважна виявляти особисті й моральні якості кандидата як під час складення ним кваліфікаційного іспиту, так і протягом строку перебування кандидата в резерві на заміщення вакантних посад суддів, у тому числі й під час вирішення питання про рекомендацію кандидата – переможця конкурсу – на зайняття посади судді. Окрім того, КС України підтвердив право Комісії відмовляти у наданні рекомендації про призначення кандидатів на посаду судді на основі оцінки особистих та моральних якостей кандидата на посаду судді [11].

Чинне законодавство про судоустрій передбачає випадок звільнення судді, коли фактично йдеться про його відповідальність. Відповідно до ст. 128 Конституції України перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснюється Президентом України. Всі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, обираються Верховною Радою України безстроково в порядку, встановленому законом.

Відповідно до ст. 74 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя, строк повноважень якого закінчився, за його заявою може бути рекомендований ВККС України для обрання його Верховною Радою України на посаду судді безстроково, якщо відсутні визначені законом обставини, що перешкоджають цьому. Для цього кандидат на посаду судді безстроково не пізніше ніж за 6 місяців до закінчення його строку перебування на посаді судді звертається до ВККС України із заявою про рекомендування його для обрання на посаду судді безстроково, а Комісія не пізніше ніж за 2 місяці до завершення строку перебування вказаного кандидата на посаді судді приймає рішення про рекомендування чи відмову у рекомендуванні його на посаду судді

безстроково і в разі рекомендування направляє відповідне подання до Верховної Ради України. Відповідно до ст. 76 Закону Комісія здійснює перевірку дотримання кандидатом на посаду судді безстроково вимог статті 127 Конституції України, статей 53, 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а також розглядає звернення громадян, громадських організацій, підприємств, установ, організації усіх форм власності, органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо діяльності кандидата. Отже, предметом спеціальної перевірки ВККС відомостей, поданих кандидатом на посаду судді безстроково, є дотримання ним вимог, передбачених чинним законодавством до кандидата на посаду судді.

На перший погляд, може виникнути питання про те, навіщо вдруге перевіряти відомості про кандидата на посаду судді безстроково, якщо ці відомості вже перевірялися при призначенні його на посаду судді вперше, а по-друге, йдеться про особу, яка протягом майже п'яти років виконує суддівські повноваження. Утім, на практиці виявляється, що така перевірка не позбавлена сенсу. По-перше, з часом могли змінитися обставини стосовно стану здоров'я або професійної діяльності судді. По-друге, при проведенні повторної перевірки ВККС України досить часто виявляє факти неналежного ставлення кандидата на посаду судді безстроково до виконання своїх обов'язків. Так, при перевірці відомостей стосовно суддів виявляється, що вони мають високі показники скасування або зміни своїх рішень вищими судовими інстанціями, не можуть розсунути положень чинного законодавства, конфліктують із колективом або керівництвом суду, неодноразово притягалися до дисциплінарної відповідальності, мають багато скарг на свої дії у ВККС України. Комісія дуже ретельно вивчає всі ці обставини, може надати судді можливість скласти пояснення щодо причин скасування вищим судами постановлених ним рішень або щодо інших виявлених під час спеціальної перевірки фактів.

Відповідно до ч. 1 ст. 101 України «Про судоустрій і статус суддів» Вища рада юстиції вносить подання Президенту України про звільнення судді з посади в разі закінчення строку, на який його призначено, якщо: (1) суддя за повідомленням ВККС України своєчасно не подав без поважних причин заяву про обрання його на посаду судді безстроково; (2) щодо судді Комісією прийнято рішення про відмову у рекомендуванні його для обрання на посаду судді безстроково.

Ані статтею 101 вказаного Закону, ані Регламентом ВККС України [12] не сформульовані підстави, з яких Комісія може відмовити судді в рекомендуванні його для обрання на посаду безстроково. Це питання вирішується Комісією на свій розсуд. Приміром, рішенням від 30.06.2011 р. ВККС України відмовила М. Коноваленку в рекомендації для обрання безстроково на посаду судді Тернівського районного суду м. Кривий Ріг Дніпропетровської області. Причиною такого рішення стали виявлені Комісією: несумлінне ставлення М. Коноваленка до виконання професійних обов'язків, невідвищення свого кваліфікаційного рівня, порушення розумних строків розгляду справ, за що він притягувався до дисциплінарної відповідальності [13].

Згідно ст. 77 цього Закону рішення ВККС України про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на

посаду судді безстроково може бути оскаржено до Вищої ради юстиції. У разі залишення ВРЮ рішення Комісії про відмову у рекомендуванні кандидата на обрання на посаду судді безстроково в силі Рада вносить Президентові України подання про звільнення цього кандидата з посади судді. Відповідно до ст. 101 Закону суддя звільняється з посади Президентом України. Якщо суддю з будь-яких причин не звільнено з посади, він не може виконувати свої повноваження із здійснення правосуддя з наступного дня після закінчення строку, на яких його було призначено.

Нажалю, у судовій системі України не бракує випадків, коли суддя тривалий час не може виконувати свої повноваження саме через те, що його не вчасно не обрано на посаду безстроково. Особливо багато прецедентів безпідставної відмови Парламентом України в обранні суддів траплялося під час парламентської кризи 2006-2008 рр., коли Верховна Рада України не могла зібрати парламентську більшість для виконання своїх повноважень. Така ситуація ледве не призвела до колапсу судової системи, оскільки сотні суддів не могли отримати безстрокові призначення. Це питання було предметом неодноразових звернень Голови Верховного Суду України, органів суддівського самоврядування до Верховної Ради України.

Відповідно до Закону України «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України», який втратив чинність у 2010 р., діяльність судді, який працював у суді протягом 5-ти років, перевірялася профільним комітетом Ради, йому ставилися запитання на пленарному засіданні парламенту. За наявності зауважень до кандидата, який обирається на посаду судді безстроково, висловлених на пленарному засіданні парламенту, які потребують додаткової перевірки відповідним Комітетом Верховної Ради України, голосування щодо нього не проводиться. Повторний розгляд подання щодо цього кандидата слухається парламентом за умови прийняття рішення його профільним комітетом після здійснення перевірки ВРЮ або відповідною кваліфікаційною комісією суддів (ч. 4 ст. 12, ч. 1 ст. 14 Закону) [14]. Варто відзначити, що вищенаведений Закон не містив можливостей впливу на Парламент у частині ухвалення рішень стосовно суддів, рішення про відмову в обранні на посаду судді безстроково досить часто були політично забарвленими, й не містили належного обґрунтування.

Іноземні експерти, аналізуючи процедуру обрання суддів, постійно відмічали надмірну політизованість українського парламенту в питанні кадрового забезпечення судової влади. Вони підкреслювали, що широкі повноваження Верховної Ради України у цій сфері порушують принцип незалежності суддів, а перевірка діяльності суддів її профільним Комітетом ставлять останніх у залежне становище [15].

У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 р. були визначені нові підходи до обрання на посаду судді безстроково. По-перше, під впливом рекомендації Ради Європи всю відповідальність за рішення стосовно рекомендування кандидата на посаду судді безстроково переміщено на ВККС України. По-друге, суттєво зменшено роль Верховної Ради України у вирішенні питання про обрання судді безстроково. Згідно з пунктами 2-6 ст. 79 Закону це питання розглядається на пленарному засіданні Верховної Ради

України без висновку її комітетів та будь-яких перевірок. У разі неодержання кандидатом на посаду судді безстроково кількості голосів, визначеної ч. 4 ст. 79 зазначеного Закону голосування проводиться повторно. Після набуття чинності вказаним Законом ситуація із безстроковим обранням суддів Верховною Радою України стабілізувалася, а процедура вирішення цього питання значно спростилася.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що чинне законодавство про судоустрій містить низку прогалин, пов'язаних із притягненням суддів до юридичної відповідальності. У передбачених Законом випадках для судді, який порушив законодавчі вимоги, настають негативні наслідки особистого або організаційного характеру. У такому разі можна вести мову про конституційно-правову відповідальність судді, адже усі випадки звільнення судді з посади чітко визначені статтею 126 Конституції України. Приміром, така ситуація має місце, коли суддя звільняється Президентом України після завершення 5-ти річного терміну перебування на посаді не з власної ініціативи, а за клопотанням ВРЮ та ВККС України. У такому разі важливе значення відіграє мотивація вказаних органів: про юридичну відповідальність може йтися, якщо суддя під час перебування на посаді вчиняв протиправні дії, не дотримувався покладених на нього посадових обов'язків або правил суддівської етики, що стало підставою для того, щоб його не було обрано на посаду судді безстроково після завершення 5-ти річного терміну перебування на посаді. У разі ж необрання судді безстроково Верховною Радою України без наведення відповідних мотивів з боку уповноважених органів, може ставитися питання про неправомірний характер їх дій, оскільки особа позбавляється наданої їй правової можливості отримати відповідний правовий статус.

Іншим прикладом є випадок, коли під час перебування на посаді з'ясується, що суддя порушив вимоги Закону під час процедури його призначення, надавши неправдиві відомості про себе щодо відповідності його вимогам, які висуваються до кандидата на посаду судді. Якщо така обставина стає підставою для припинення повноважень судді, має місце настання негативних наслідків у вигляді позбавлення судді його правового статусу за вчинене ним порушення вимог чинного законодавства, що повністю відповідає загальноправовій характеристиці юридичної відповідальності.

Якщо ж ВККС України або ВРЮ відмовляє кандидату в рекомендуванні його для призначенні на посаду судді з мотивів невідповідності його попередньої професійної діяльності нормам суддівської етики, такі дії не може бути кваліфіковано як прояв юридичної відповідальності. Такий висновок пояснюється відсутністю в розглядуваній ситуації такої конститутивної ознаки юридичної відповідальності як настання несприятливих наслідків особистого, майнового або організаційного характеру, яких зазнає особа за скоєне правопорушення. Адже встановлення факту невідповідності особи вимогам, що висуваються до кандидата на зайняття відповідної посади, у зв'язку із чим вона позбавляється можливості здобути відповідний правовий статус, не погіршує її правового становища, не покладає на неї додаткових зобов'язань і не позбавляє вже наявних у неї матеріальних і нематеріальних благ. У такому разі можна вести мову

лише про елементи моральної відповідальності особи перед суспільством, адже останнє довіряє виконання функцій судової влади лише найкращим своїм представникам із бездоганною репутацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.10 /Л. Є. Виноградова. – О., 2004. – 18 с.
2. Подкопаєв Д. В. Про підставу дисциплінарної відповідальності суддів / Д. В. Подкопаєв // Юрид. вісник. – 2005. – № 12. – С. 119-121.
3. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: моногр. / Р. О. Куйбіда. – К.: Атіка, 2004. – 288 с.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р., № 2453-VI // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 55/1/. – Ст. 1900.
5. Про Вищу раду юстиції: Закон України № 22/98-ВР від 15.01.1998 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 6. – С. 13.
6. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности: моногр. / Н. В. Витрук. – М.: РАП, 2008. – 324 с.
7. Мнения судей ВАСУ, должны ли кандидаты в судьи отвечать Кодексу профессиональной этики, разделились [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.judges.org.ua/dig3364.htm>. – Заголовок з екрана.
8. Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо призначення на посаду професійного судді вперше, яким передбачена спеціальна перевірка кандидатів на посади суддів правоохоронними органами: затв. Указом Президента України від 30 червня 2004 р., № 697/2004 // Офіц. вісник України. – 2004 р. – № 26. – Ст. 1693.
9. ВАСУ отказал бывшему кандидату в судьи С.Кореневу в удовлетворении иска к ВККС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.judges.org.ua/dig3242.htm>. – Заголовок з екрана.
10. Перемога в конкурсі не гарантує отримання рекомендації / М. Байрак // Закон і бізнес. – №13 (1103) 30.03-05.04.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/15252-peremoga_v_konkursi_na_posadu_otrimannya_r.html. – Заголовок з екрана.
11. Рішення Конституційного Суду України від 12 червня 2013 р. № 4-рп/2013 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 49. – Ст. 1758.
12. Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: затв. рішення ВККС України від 8 червня 2011 р. № 1802/зп-11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vkksu.gov.ua/ua/about/reglament-vkks-ukraini/>. – Заголовок з екрана.
13. Байрак М. Законник із Кривого Рогу протягом двох років замість рішень готує пам'ятки для колег / М. Байрак // Закон і бізнес. – №41 (1131) 12.10-18.10.2013. – С. 5.
14. Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1625-IV // Офіц. вісн. України. – 2004. № 15. – Ст. 1026.
15. Спільний експертний висновок щодо проекту Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ухвал. Венеціанською комісією на 82-ому пленарному засіданні (Венеція, 12-13 березня 2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.judges.org.ua/about.htm>. – Заголовок з екрана.